

VEREJNOSŤ A MÉDIÁ V JAZYKOVO ZMIEŠANÝCH OBLASTIACH SLOVENSKA - II

FRANTIŠEK ŠINKA

K l ů č o v é s l o v á: jazykové problémy – politické sympatie strán – dôveryhodnosť politikov – hierarchia spoločenských problémov – vzájomné vzťahy – integrácia SR

Názory na aktuálne spoločensko-politické dianie

Mediálne výskumy dokazujú, že aj spoločensko-politické dianie ovplyvňuje mediálne správanie obyvateľstva, kým médiá svojou mienkotvornou schopnosťou často vplývajú na to, ako toto dianie hodnotiť a ponaučenia z neho absorbovať. Na pozadí tohto spoločensko-politického diania je konkrétne mediálne správanie, vždy viac-menej vystihujúce dobu, v ktorej sa prezentuje. Z hľadiska predmetu nášho výskumu treba vyzdvihnúť zmeny, ktoré v našom geopolitickom priestore pre najväčšiu národnosť na Slovensku v poslednom období nastali a ktoré – predpokladáme – do veľkej miery budú určovať aj komunikačné správanie tejto časti populácie na jazykovo zmiešanom území Slovenska v smere jej zvýšeného záujmu o spoločensko-politické dianie v Slovenskej republike a tým aj spoločenskej integrácie. Vybrané otázky (problémy), ktoré sme ponúkali na posúdenie verejnou mienkou obyvateľstva na jazykovo zmiešanom území Slovenska, rezonovali – podľa našej mienky – práve v období konania výskumu a odpovede na ne tvoria určité „pozadie“, na ktorom sa prezentuje aj jeho vzťah k médiám. Uvádzame ich v druhej časti štúdie.

Názory na jazykové problémy

Posúdenie potreby dobre ovládať slovenský (štátny) jazyk príslušníkmi maďarskej národnosti má podľa nášho výskumu jednoznačný záver, hoci po plánovanom uzákonnení zásad používania jazykov národnostných menšín môže nadobudnúť aj ďalšie dimenzie. V tejto súvislosti sme považovali otázku položenú respondentom v roku 1995 za aktuálnu aj o tri roky neskôr.

Tabuľka 1

Názory na potrebu ovládania slovenského jazyka (v %)

Dobré ovládanie slovenského jazyka je pre deti rodičov maďarskej národnosti v Slovenskej republike:

	Slováci		Maďari		Celý súbor 1998
	1995	1998	1995	1998	
užitočné	95,1	94,7	75,4	85,7	90,3
je síce užitočné, ale možno sa zaobísť aj bez dobrej znalosti slovenčiny	3,5	1,4	19,2	10,7	5,6
dobré ovládanie slovenčiny je pre maďarské deti prakticky zbytočné	0,0	0,0	1,9	1,4	0,6
neviem	1,2	3,8	2,9	2,2	3,5

Ukazuje sa, že ide o otázku, okolo ktorej je už diskusia neproduktívna. Prevažná väčšina (vyše 90 %) populácie na južnom Slovensku nespochybňuje *užitočnosť a potrebu* dobrého ovládania slovenského jazyka ako dorozumievacieho a komunikačného prostriedku. Vyjadrenie o jeho užitočnosti je síce o niečo menej výrazné v maďarskej časti populácie, ale na druhej strane je dôležitý pozitívny nárast v tomto smere oproti roku 1995 o vyše 10 percent. Je pochopiteľné a pozitívne, že potrebu dobre ovládať slovenský jazyk viac pocítujú rodičia, ktorých deti navštevujú základnú školu. Rozchádzajú sa však názory na spôsoby, ako dobré ovládanie štátneho (slovenského) jazyka v praxi dosiahnuť.

Tabuľka 2

Ako dosiahnuť dobré ovládanie štátneho jazyka?

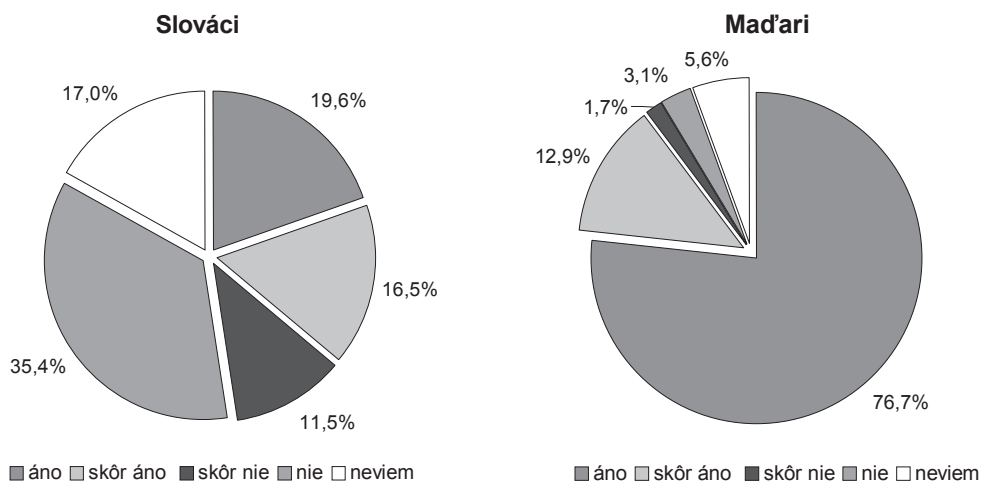
	Slováci	Maďari	Celý súbor
rozširovaním počtu predmetov vyučovaných v slovenskom jazyku na školách s maďarským vyučovacím jazykom (napr. zemepis, dejepis, príp. aj iné predmety)	50,6	8,1	31,1
skvalitnením výučby slovenského jazyka a konverzácie na školách s vyučovacím jazykom maďarským pri zachovaní predmetov v maďarskom jazyku	34,1	77,2	53,5
iným spôsobom	3,1	2,0	2,6
nezaujímam sa o to	12,2	12,6	12,8

Kým väčšia časť slovenskej populácie na južnom Slovensku vidí riešenie v rozširovaní počtu predmetov vyučovaných v slovenskom jazyku na školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny (50,6 %), maďarská časť populácie (77,2 %) skôr vidí východisko v skvalitnení výučby slovenského jazyka a konverzácie pri zachovaní predmetov v pôvodnom jazyku národnostnej menšiny. Pri posudzovaní tejto otázky by mali prevažovať odborné hľadiská (nie politické) a v odbornej diskusii by sa mali využiť poznatky, ktoré sme v predchádzajúcej otázke uviedli. Iniciatívy odborníkov zo strany národnostnej menšiny (napr. zavedenie vyučovania slovenčiny od najnižšieho veku metódou Skabela-Bóna) by sa mali takisto zohľadňovať. Rovnako z odbornej stránky bude treba riešiť problém vyplývajúci zo zastaranej koncepcie vyučovania slovenského jazyka, ktorá doteraz nebrala na vedomie, že slovenčina nie je pre žiakov s maďarským jazykom *bazálnym* (materinským), ale *cieľovým*, teda takým, ktorý sa treba naučiť. Nová, moderná metodika vyučovania je všade vo svete založená na *jazykovej komunikácii, na konverzácii*, preto je nový prístup k problému nanajvyšš aktuálny.

Problematika dvojjazyčných vysvedčení pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín pomerne dlhý čas zamestnávala odborné i politické kruhy, kým došlo k jej riešeniu. Vo verejnej mienke obyvateľov južného Slovenska sa celkovo odráža pozitívny vzťah k dvojjazyčným vysvedčeniam (čím sa vyjadruje iba podpora predošlého legislatívneho stavu platného dlhé desaťročia predtým). Je pochopiteľné, že prevažná väčšina Maďarov (89,6 %) vydávanie dvojjazyčných vysvedčení podporuje, kým mienka Slovákov sa v tejto otázke viac-menej rozchádza, no i napriek tomu pomerne vysoký počet (36,1 %) sa k nemu stavia pozitívne.

Graf 1

Ste za dvojazyčné vysvedčenia pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín?

Politické sympatie strán a dôveryhodnosť politikov

Najdôveryhodnejšie svedectvo o stave politickej scény na Slovensku vydali nedávne parlamentné voľby. Výsledky výskumov verejnej mienky realizovaných po nich sa budú môcť k nim iba prirovnávať a prípadné výkyvy budú signalizovať pohyb na politickej scéne.

V skúmaných južných okresoch Slovenska je politickým lídrom Strana maďarskej koalície s 33,6-percentnou úrovňou sympatií (čo dosiahla výraznou podporou maďarskej časti populácie vo výške vyše 70 %), po nej nasleduje Strana demokratickej koalície s 21 percentami (vdaka najmä takmer 31-percentnej podpore zo strany slovenskej časti populácie), nasledujú Hnutie za demokratické Slovensko s 11,5 percentami (s 20,3-percentnou podporou slovenskej časti populácie, ale s minimálnou 1,4-percentnou podporou maďarskej časti) a Strana demokratickej ľavice s 10,9-percentnou podporou (15,6 % slovenskej časti). Pozornosť si ešte zasluhujú minimálne sympatie Maďarov k Maďarskému ľudovému hnutiu za zmierenie a prosperitu (0,8 %).

Vnútri maďarskej komunity prebiehajúca diskusia o sile podpory jednotlivých strán obyvateľstvom a o vedúcom maďarskom politickom subjekte, vyvolaná aj rozchádzajúcimi sa výsledkami výskumov spoločenskovedných pracovísk, podnietila aj náš výskum, ktorý sa pýtal na preferencie (sympatie) týkajúce sa ešte obdobia pred vznikom Strany maďarskej koalície (SMK). Najväčšiu podporu dosiahlo Maďarské kresťansko-demokratické hnutie (37,2 %), po ňom nasledovali Spolužitie (29,6 %) a Maďarská občianska strana (12,1 %). Náš výskum nemal za cieľ rozsúdiť vzniknutú diskusiu, ale potvrdil trendy, ktoré sa začali už pred 2–3 rokmi, keď začalo ubúdať priaznivcov hnutia Spolužitie a pribúdať priaznivcov MKDH. Maďarské ľudové hnutie za zmierenie a prosperitu malo sympatie len 1,7 percenta obyvateľov maďarskej národnosti (nesympatizovalo so žiadnou z maďarských strán 19,4 % obyvateľov). Tieto údaje korešponujú aj s ďalším údajom z nášho výskumu, podľa ktorého 16,3 per-

Tabuľka 3

Sympatie k politickým stranám (hnutiam) (v %)

Prednedávnom sa uskutočnili voľby do NR SR. S ktorou z uvedených strán alebo hnutí v súčasnosti najviac sympatizujete? (bola možná len jedna odpoveď)

Politický subjekt	Slováci	Maďari	Celý súbor
Hnutie za demokratické Slovensko	20,3	1,4	11,5
Maďarské ľudové hnutie za zmierenie a prosperitu	-	0,8	0,4
Národná alternatíva Slovenska	-	-	-
Strana maďarskej koalície	2,6	70,2	33,6
Naše Slovensko	1,0	-	0,5
Béčko – Revolučná robotnícka strana	-	-	-
Strana občianskeho porozumenia	11,0	4,5	8,1
Slovenská demokratická koalícia	30,6	10,1	21,0
Slovenská národná strana	6,7	-	3,6
Nezávislá iniciatíva Slovenskej republiky	-	-	-
Slovenská ľudová strana	0,2	-	0,1
Hnutie tretej cesty	-	0,3	0,1
Strana demokratickej ľavice	15,6	5,3	10,9
Komunistická strana Slovenska	2,6	0,3	1,7
Jednotná strana pracujúcich Slovenska	-	-	-
Združenie robotníkov Slovenska	0,7	-	0,4
Slovenská národná jednota	-	-	-
so žiadnou z nich	6,7	5,3	6,0
nevie	1,9	1,7	2,1

centa maďarského obyvateľstva v minulých voľbách odovzdalo hlas niektorej zo slovenských strán. Na druhej strane možno ako zaujímavosť uviesť, že 3,6 percenta Slovákov na južnom Slovensku hlasovalo za maďarskú stranu. Ak však porovnáваме údaje o hlasoch odovzdaných Maďarmi v parlamentných voľbách v roku 1998 slovenským a maďarským stranám so súčasnými sympatiami k jednotlivým stranám (hnutiam), v prípade Maďarov vidíme zvýšenie sympatií k slovenským stranám (najmä k strane SDK, SDE a SOP) celkovo o 5–6 percent, zároveň úbytok sympatií – hoci nie výrazný – k maďarským stranám. Aj údaje tohto druhu môžu obohatiť naše poznanie o možnom rozdielnom volebnom a mimovolebnom (povolebnom) správaní populácie determinovanom motívmi, ktoré tentoraz neboli predmetom výskumu.

Na skúmanie dôveryhodnosti politikov sme do výskumu zaradili tých reprezentantov politiky, ktorí s predmetom nášho výskumu v čase jeho konania najviac prichádzali do úvahy: lídri slovenských politických (parlamentných) strán a najvyššia reprezentácia maďarských politických subjektov. Z celkových výsledkov vyplýva, že najväčšiu dôveru na južnom území Slovenska požívajú Mikuláš Dzurinda (úplne alebo skôr mu dôveruje 69,4 % populácie), Rudolf Schuster (65,6 %) a Béla Bugár (64,2 %). Triedenie podľa národnosti ukazuje, že medzi Slovákmi majú najväčšiu dôveru Mikuláš Dzurinda (59,8 %), Rudolf Schuster (59,3 %) a Jozef Migaš (56,6 %), kým medzi Maďarmi Béla Bugár (91,5 %), Mikuláš Dzurinda (81,0 %) a László Nagy (79,1 %). Medzi Slovákmi v dôveryhodnosti na južnom Slovensku takmer úplne prepadol Miklós Duray, medzi Maďarmi Vladimír Mečiar a Ján Slota (pozri nasledujúcu tabuľku).

Tabuľka 4

Dôveryhodnosť politikov medzi Slovákmi a Maďarmi*Do akej miery dôverujete nasledujúcim osobnostiam nášho politického života?*

Slováci		Maďari		Celý súbor	
	dôvera : nedôvera		dôvera : nedôvera		dôvera : nedôvera
Dzurinda	59,8 : 40,2	Bugár	91,5 : 8,5	Dzurinda	69,4 : 30,6
Schuster	59,3 : 40,7	Dzurinda	81,0 : 19,0	Schuster	65,6 : 34,4
Migaš	56,6 : 43,5	Nagy	79,9 : 20,8	Bugár	64,2 : 35,7
Slota	41,4 : 58,6	Schuster	73,5 : 26,4	Migaš	49,2 : 50,8
Bugár	40,8 : 59,2	Duray	56,0 : 44,0	Nagy	47,2 : 52,8
Mečiar	34,0 : 66,0	Migaš	40,4 : 59,6	Duray	28,5 : 71,5
Nagy	19,5 : 80,5	Gyimesi	18,8 : 81,2	Slota	24,4 : 75,6
Gyimesi	9,1 : 90,9	Slota	4,5 : 95,5	Mečiar	19,7 : 80,2
Duray	4,6 : 95,4	Mečiar	3,3 : 96,6	Gyimesi	13,5 : 86,5

Poznámka: dôvera = zlučené položky: *úplne* + *skôr dôveruje*nedôvera = zlučené položky: *skôr nedôveruje* + *nedôveruje*

Konštelácia politických síl na Slovensku po septembrových parlamentných voľbách v roku 1998 umožnila účasť reprezentácie maďarských politických síl vo vláde Slovenskej republiky. Tak sa stal z marginálneho účastníka politického diania na Slovensku priamy, rovnocenný a zodpovedný participant riadenia verejných a politických záležitostí. Táto, nie všetkými politickými subjektmi pozitívne pochopená politická zmena je však podľa nášho názoru aj závažným predpokladom a podmienkou spoločensko-politickej integrácie národností do slovenskej spoločnosti. Celkove obyvateľstvo južného Slovenska pozitívne hodnotí účasť Strany maďarskej koalície vo vláde SR (podporuje ju 58 %, nepodporuje 23,3 %). Triedenie podľa národnosti ukazuje, že absolútna väčšina Maďarov (91,8 %) účasť svojej reprezentácie vo vláde podporuje, zatiaľ čo prípade Slovákov je táto podpora na úrovni 29,8 % (nepodporuje ju 42,5 % Slovákov na južnom Slovensku). Účasť SMK vo vláde najviac podporuje veková skupina 30–44-ročných, respondenti s vysokoškolským vzdelaním, zamestnanci v štátnom a súkromnom sektore, obyvatelia obcí s počtom od 2 001 do 20 tisíc.

Hierarchia spoločenských problémov

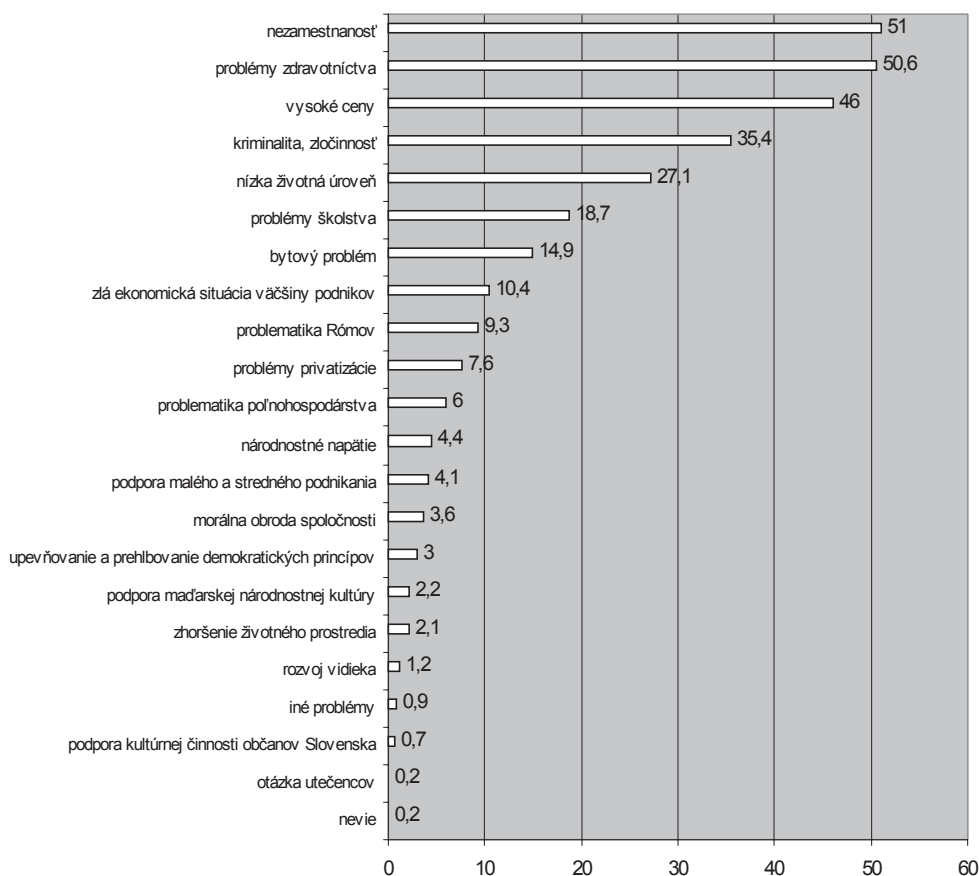
Transformujúca sa spoločnosť zápasí s mnohými problémami a ťažkosťami. V tomto smere signály verejnej mienky môžu poslúžiť decíznej sfére na stanovenie hierarchie dôležitosti riešiť ich v prospech obyvateľstva (pozri graf 2).

Výskum ukázal, že najzávažnejším problémom na južnom Slovensku ku koncu roka 1998 (v čase jeho konania) bol problém *nezamestnanosti*. Ide o problém, ktorý respondenti nielen pociťujú, ale ho aj potvrdzujú oficiálne štatistické údaje. Tieto problémy najviac postihujú práve južné okresy Slovenskej republiky. Úrady práce evidovali v januári 1999 celkom 456 588 nezamestnaných, čo v celoslovenskom meradle znamená 16,3-percentnú mieru nezamestnanosti. Najväčšmi sú postihnuté okresy Rimavská Sobota, Veľký Krtíš a Revúca s 31–34-percentnou nezamestnanosťou. Rozvojové projekty (ktoré by sa mali orientovať na oblasť poľnohospodárstva a vidieckeho turizmu, na účinnejšiu podporu malého a stredného podnikania a cezhraničného styku) stále iba čakajú na svoju realizáciu.

Graf 2

Najzávažnejšie spoločenské problémy (v %)

Ludí aj dnes znepokojujú a trápia rôzne problémy a ťažkosti. Čo by sa, podľa Vás, malo na Slovensku riešiť čo najskôr? (možné tri odpovede)

Na druhom mieste sa umiestnil *problém zdravotníctva*, pocitovaný aj v celospoločenskom meradle. Podotýkame, že vo výskume v roku 1995 nebol ešte tento problém taký zjavný. *Vysoké ceny* tovarov a služieb sú tretím najviac pocitovaným problémom, navyše súvisiacim s nezamestnanosťou. Na štvrtom mieste sa umiestnil problém *kriminality a zločinnosti*, nasleduje problém *nízkej životnej úrovne* a problémy *školstva*. Sú to problémy doliehajúce na všetkých obyvateľov takmer rovnako, hoci v posudzovaní ich závažnosti sme zaznamenali určité rozdiely medzi Maďarmi a Slovákami (najväčším problémom, ktorý treba riešiť čo najskôr, je podľa mienky Slovákov nezamestnanosť, podľa Maďarov zdravotníctvo). Zaujímavým zistením je skutočnosť, že problémy s národnostným, resp. etnickým nábojom (národnostné napätie medzi Slovákami a Maďarmi, podpora národnostných kultúr, problematika Rómov) respondenti nepocitovali ako akútne. Ide teda o problémy všeobecnej povahy. V batérii odpovedí, rozšírenej oproti výskumu v roku 1995 o šesť ďalších položiek,

sa pomerne výrazne prezentoval *bytový problém*. Ostatným problémom respondentí prisudzovali iba okrajovú dôležitosť (problémy privatizácie, poľnohospodárstva, ekonomickej situácie podnikov a pod.).

Vzájomné vzťahy Slovákov a Maďarov na južnom Slovensku

Pozitívnym zistením je, že obyvatelia južných okresov vo vzájomných vzťahoch nekopírujú vzťahy politických reprezentácií. Väčšina respondentov uviedla veľmi dobré alebo skôr dobré ako zlé vzťahy, ktoré v ich najbližšom okolí (v ich obci) medzi Slovákami a Maďarmi prevládajú (86,1 %), skôr zlé alebo zlé vzťahy uviedlo len 5,3 percenta respondentov. Do každodenných vzťahov ľudí sa nepremietli postoje predchádzajúcej vládnej koalície napriek tomu, že podľa výskumu Inštitútu pre verejné otázky (október 1997) občania maďarskej národnosti sa takmer jednoznačne zhodovali v tom, že vtedajšia vládna politika voči maďarskej menšine bola príliš tvrdá a konfrontačná (92 %).

Dobré vzťahy medzi príslušníkmi národností majú svoju kontinuitu, potvrdenú vo výskume aj kontrolnou otázkou o zmenách vo vzájomných vzťahoch za posledný polrok (nezlepšili sa, ale sa ani nezhoršili – zostali nezmenené – 67,2 %). I napriek tomu *sa občas vyskytuje názor, že Slováci ako príslušníci väčšinového národa sa na južnom Slovensku niekde dostali do menšinového, ba nerovnoprávneho a diskriminujúceho postavenia*. Tento názor vyjadrilo celkom 144 respondentov slovenskej a 10 respondentov maďarskej národnosti (pri N=781). Týchto 154 respondentov (19,7 %) poukázalo najmä na tri oblasti, v ktorých sa toto údajné nerovnoprávne postavenie podľa ich mienky najviac prejavuje: 1. v národnostnom zložení miestnych zastupiteľstiev v prospech Maďarov, 2. v diskriminácii pri poskytovaní služieb (napr. v obchodoch), 3. v úradnom styku pri vybavovaní súkromných záležitostí.

Okrem osobnostného vkladu, ktorým príslušníci slovenskej i maďarskej národnosti prispievajú k tvorbe dobrých medziľudských vzťahov, pôsobia na južnom území Slovenska aj určité inštitucionálne zložky. Ich poslaním je šíriť a udržiavať kultúru, pestovať v pozitívnom smere národné – národnostné povedomie, napomáhať spolunažívanie a prispievať ku kvalite medziľudských vzťahov. V tomto smere majú vyvíjať svoju činnosť kultúrne inštitúcie *Matica slovenská* a *Csemadok* – Maďarský spoločenský a kultúrny zväz na Slovensku. *Ako vplývajú tieto dve inštitúcie na vzájomné vzťahy Slovákov a Maďarov?* Približne 19 percent všetkých respondentov pociťuje väčšinou priaznivý vplyv týchto inštitúcií na vzájomné vzťahy Slovákov a Maďarov v regióne južného Slovenska. Okolo polovice respondentov túto otázku nevedelo posúdiť, ďalších 15–16 percent nevidí zo strany týchto inštitúcií žiaden vplyv na vzájomné vzťahy medzi Slovákami a Maďarmi. Ako však posudzujú príslušníci oboch národností pôsobenie týchto inštitúcií vzájomne? Takmer rovnako priaznivo hodnotia pôsobenie svojich inštitúcií (Slováci Matice slovenskej – 28,3 %, Maďari Csemadoku – 29,7 %). Slováci o niečo pozitívnejšie hodnotia pôsobenie Csemadoku, kým Maďari viac pociťujú nepriaznivé pôsobenie Matice slovenskej. S otázkou spolunažívania úzko súvisí nazeranie obyvateľstva na určité autonomistické snaženia, ktoré sa niekedy pripisujú politickej reprezentácii maďarskej národnosti na Slovensku. Kým tretina Slovákov (33 %) si myslí, že sa niektorí maďarskí politici usilujú o územnú autonómiu pre maďarskú menšinu, takmer 53 percent Maďarov je toho názoru, že sa ich politická reprezentácia o toto neusiluje. Pomerne vysoký je podiel tých, ktorým

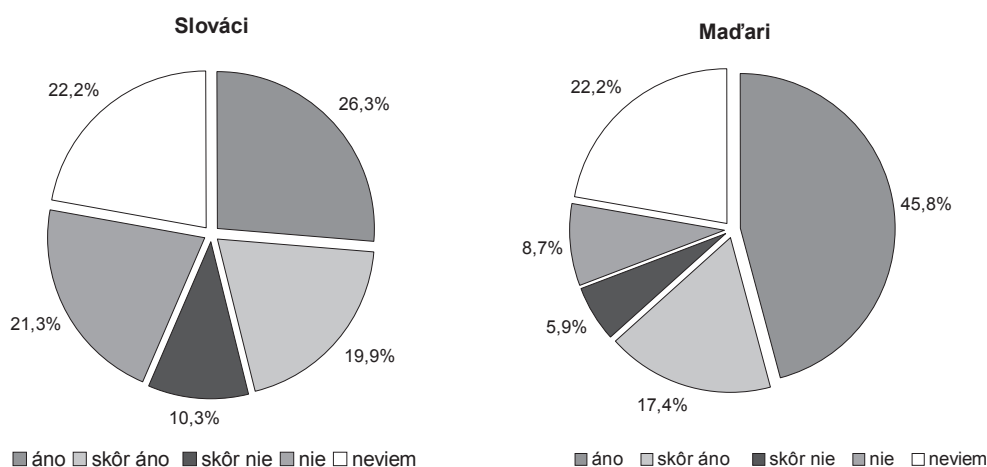
sa niekedy zdá, inokedy nie, že sa o takúto autonómiu politici usilujú (Slováci 25,8 %, Maďari 15,3 %).

Názory obyvateľov južného Slovenska na vstup Slovenskej republiky do EÚ a NATO

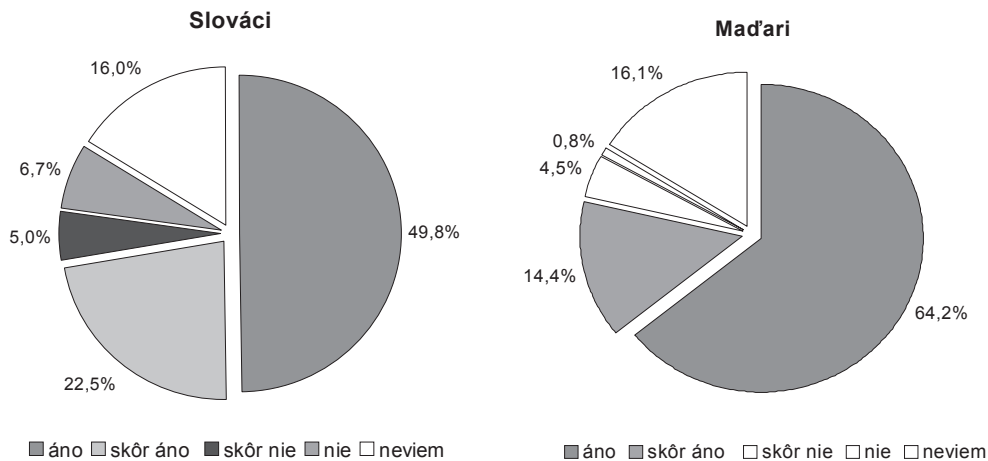
Politika minulej vládnej koalície smerom k európskym a transatlantickým štruktúram nechala – podľa celoštátnych výskumov – verejnú mienku pozoruhodne rezistentnou, čoho dôkazom bola ustálená, 74–78-percentná podpora vstupu Slovenska do EÚ a 52–58-percentná podpora vstupu SR do NATO (IVO, október 1997 a apríl 1998). Oblasť južného Slovenska sa z týchto trendov nevymyká, lebo vstup krajiny do EÚ v čase výskumu podporovalo 75 percent, do NATO 54 percent populácie. Zaujímavý bol však prístup maďarskej časti populácie na južnom Slovensku k tejto otázke: vstup do EÚ podporovalo až 78,8 percenta, do NATO až 63,2 percenta Maďarov, čo je vyššia podpora, ako bol celoslovenský priemer. V tomto smere zmysľanie maďarskej časti populácie na južnom Slovensku viac rezonovalo s krokmi politickej reprezentácie Maďarskej republiky, krajiny, ktorá sa už prednedávnom (12. marca 1999) stala členom NATO, a navyše je aj v prvej skupine uchádzačov o vstup do EÚ, čo je pre Slovenskú republiku stále vzdialený cieľ. Integrovaná orientácia Maďarov na juhu Slovenska je však aj výsledkom štvorročnej parlamentnej činnosti maďarskej politickej reprezentácie na Slovensku. Úsilie novej slovenskej vlády už smeruje k utváraniu takých slovensko-maďarských vzťahov, ktoré budú posilňovať zhodné vnútropolitické i zahraničnopolitické ciele týchto dvoch susedných krajín. Vstup do NATO a EÚ viac podporujú mladšie vekové skupiny a táto podpora stúpa so zvyšujúcim sa stupňom dosiahnutého vzdelania. Zo socio-profesijných skupín sú to zamestnanci v štátnom a súkromnom sektore (NATO), k nim sa pridávajú podnikatelia a študenti (EÚ), ktorí najviac podporujú integračné úsilie Slovenskej republiky do európskych a transatlantických štruktúr.

Graf 3

Ste za vstup Slovenskej republiky do NATO?

Graf 4
Ste za vstup Slovenskej republiky do Európskej únie?

Závery

Pri formulovaní záverov musíme mať nutne na zreteli poznatky z výskumu uskutočneného v roku 1995 a zaznamenať existujúce trendy vo vývoji vzťahu maďarskej národnosti (resp. obyvateľstva južného, jazykovo a národnostne zmiešaného obyvateľstva) k masmédiám, ako aj ich názory na najdôležitejšie spoločensko-politické problémy. Východiskom pre naše závery boli poznatky získané sekundárnou analýzou (resp. sekundárnou syntézou) výskumu z roku 1995, kvintesenciu ktorých sme v záverečnom texte vyznačili *kurzívou*, ale ktoré dodnes platia.

1. *Vybavenosť domácností komunikačnou technikou, ako dôležitého predpokladu prijímania informácií, je na južnom Slovensku na úrovni celoslovenského štandardu, ba v niektorých artikloch ho aj predstihuje (videorekordér, CD prehrávač, walkman, počítač), hoci uvedené prostriedky nepredstavujú masmédiá v pravom zmysle slova, sú skôr podpornými zariadeniami k nim. Dnes už takmer 90-percentná vybavenosť domácností na južnom Slovensku farebnými televízormi predstavuje takmer strop na určité obdobie vo vybavenosti pri doznievaní čierno-bielych televízorov v domácnostiach. Takmer v každej položke nastala zmena k lepšej vybavenosti domácností technickými komunikačnými prostriedkami, no najviac azda v možnostiach využitia teletextu, v rozširovaní rozvodov káblovej televízie a mobilných telefónov. Výraznejšie masové rozširovanie už v technickom svete existujúcich komunikačných vymožeností na báze domácností na Slovensku v dohľadnom čase nemožno očakávať.*

2. *„Jazyková bariéra v žiadnom prípade nemôže byť frekventovanou hlavnou príčinou nezájmu maďarskej populácie na južnom Slovensku o slovenské informačné zdroje.“ Toto správne konštatovanie odborníkov v roku 1995 sa opieralo o síce subjektívne vyjadrovaný a ohodnotený stupeň ovládania piatich jazykov, ale*

v prípade slovenčiny sa jej čiastočné ovládanie týkalo len jednej pätiny respondentov maďarskej národnosti, zvyšok sa hlásil k jej dobrému ovládnutiu. Úplné alebo čiastočné ovládanie slovenského jazyka (67,1 : 26,6) prezentovalo v našom novom výskume, hoci subjektívne, takmer 94 percent respondentov maďarskej národnosti. Problémom sa ukazuje najmä ovládanie (správnejšie: neovládanie) cudzích svetových jazykov tak zo strany slovenskej, ako aj maďarskej časti populácie. Ak aj určitá jazyková bariéra (najmä u starších vekových skupín) zohráva rolu pri sledovaní slovenských masmédií, problémy sú skôr v orientácii a profilácii programovej bohatosti masovokomunikačných prostriedkov, ktoré komunikačné obsahy sprostredkujú.

3. Odborníci zistili, že v sledovanom období (1995) sa zoslabila percepčia slovenských informačných zdrojov zo strany maďarskej časti populácie na južnom Slovensku, hoci k úplnému prerušeniu kontaktu, prirodzene, nemohlo dôjsť. Pretože však pokles pravidelnej sledovanosti bol vtedy zaznamenaný aj pri médiách prenášajúcich svoje mediálne obsahy v maďarskom jazyku (denník Új Szó, maďarské vysielanie Slovenského rozhlasu), dá sa povedať, že nešlo vtedy o komunikačné správanie namierené proti slovenským médiám špeciálne, ale o vzťah k médiám vôbec. „Zvyšujúca sa neúčast' časti maďarskej sociéty na celospoločenskej komunikácii“ však viedla odborníkov k záverom o prehlbujúcej sa izolovanosti časti maďarskej populácie na Slovensku od informovania o dianí v krajine prostredníctvom slovenských informačných zdrojov. Naš najnovší výskum však potvrdil, že ide skôr o diferenciaciu a výberovosť slovenských médií, vrátane ich sledovanosti, čo sa ukázalo skôr ako jav celospoločenský a nie špecificky národnostný (objavenie sa TV Markíza alebo Rádia Twist na slovenskej mediálnej scéne a sledovanosť týchto médií). Pritom možno pripustiť aj izolovanosť určitých skupín (resp. obcí) od slovenských informačných zdrojov najmä v dôsledku jazykovej bariéry (ide o staršie vekové skupiny).

4. Najfrekvencovanejšími denníkmi občanov na juhu Slovenska v roku 1995 boli Nový Čas a Új Szó, čo je v porovnaní s celoslovenskými údajmi celkom logické, veď Nový Čas je najčítanejším denníkom na Slovensku vôbec a Új Szó bol v čase konania výskumu jediným v maďarskom jazyku vychádzajúcim denníkom. Zaujímavým zistením vtedy boli politické sympatie viažuce sa na čitateľov konkrétnych denníkov (tri štvrtiny čitateľov Új Szó sympatizovalo s koalíciou maďarských strán, kým sympatie Nového Času boli rozdelené najmä medzi politickými subjektmi SDL, KDH a DÚ). Nový Čas a Új Szó si aj o tri roky neskôr udržali svoje dominantné postavenie v čítanosti na juhu Slovenska, ba v slovenskej časti populácie si skôr menovaný denník svoje postavenie ešte posilnil. Z ostatných denníkov sa k nim pridala Pravda.

5. Najsledovanejším elektronickým médiom na južnom Slovensku v roku 1995 bola Slovenská televízia (denne ju sledovala polovica respondentov) a Slovenský rozhlas (denne ho počúvalo takmer 44 % respondentov). Respondenti maďarskej národnosti v rámci tejto populácie však častejšie denne sledovali vysielanie MTV (61,8 %) a menej Slovenskú televíziu (30,4 %). Ak sa však údaje spresnili s tým, že vysielanie MTV na Slovensku najčastejšie denne sledujú respondenti vyšších vekových skupín (60 rokov a viac), s nižším vzdelaním, žijúci v obciach s nižším počtom obyvateľov (od 2 do 10 tisíc), objavili sa dôvody tejto komunikačnej orientácie najmä v podobe jazykovej bariéry.

Približne 25-percentná navýšenosť v sledovanosti jednotlivých televíznych staníc (slovenských i maďarských) príslušníkmi maďarského etnika je celkom prirodzená a nevyplýva len z „vynútenej situácie“ (z dôvodu akejkoľvek bariéry), ale aj z možnosti, ktoré sa príslušníkom tejto menšiny – najmä vzhľadom na ovládanie jazykov – v oblasti komunikácie s médiami naskytajú. Hodnotný bol aj poznatok, podľa ktorého príslušníci maďarskej národnosti z STV preferujú spravodajstvo a publicistiku, z MTV najmä filmy a zábavné programy. Najnovšie poznatky nemeni nič na žánrovej orientácii publika na južnom Slovensku, až na to, že vznikom TV Markíza sa publikum preorientovalo z STV na toto médium. Je to zásadný obrat, ktorý potvrdil, že v sledovanosti alebo nesledovanosti médií v minulosti nebola rozhodujúca ich národná príslušnosť (slovenské alebo maďarské médiá), ale ich spoločenská (politická) profilácia, žánrová pestrosť, objektivnosť, úroveň a frekvencia prezentácie problémov, ktoré tú-ktorú komunitu interesujú. V tomto ohľade TV Markíza ako súkromná televízia brala často na seba úlohy verejnoprávneho média. Najmä jej spravodajstvo a publicistika prťahovali aj maďarskú časť publika k obrazovke, zapájali túto časť populácie do komunikačného procesu, čím dosiahli aj významný integrujúci efekt. Cenné je poznanie z predchádzajúceho výskumu, že spravodajstvo výrazne ovplyvňuje mieru spokojnosti s tým, ako médiá (tlač, rozhlas, televízia) prispievajú k „poznaniu a pochopeniu súčasného diania na Slovensku“, pričom väčšou kritickosťou k slovenským médiám (najmä k televízii) sa vyznačovali respondenti maďarskej národnosti (aj keď tento aspekt pôsobenia médií ich značná časť vo výskume v dôsledku nesledovanosti nevedela posúdiť – alebo práve v súlade so svojou kritickosťou ich nesledovala). Potvrdzuje sa teda, že práve spravodajstvo a publicistika sú žánre, na ktorých sa „láme“ vzťah k tomu-ktorému médiu, k jeho vierohodnosti a dôveryhodnosti.

6. Potrebu objektívnych informácií o verejnej mienke obyvateľov na jazykovo zmiešanom území v otázkach národnej a národnostnej sebaidentifikácie i každodenného spolunažívania Slovákov a Maďarov pociťovali odborníci už v roku 1995 ako zvlášť naliehavú. Ukázalo sa, že vzdelávanie v materinskom jazyku a zároveň pociťovanie užitočnosti a potreby dobre ovládať slovenský jazyk obyvateľmi maďarskej národnosti ako najprirodzenejšieho komunikačného a dorozumievacieho prostriedku na strane druhej môže byť jedným zo silných pilierov porozumenia medzi majoritným národom a národnostnou menšinou. Za rovnako pozitívny – aj z komunikačného hľadiska – sa mohol považovať výskumom získaný poznatok o nemennosti stabilne dobrých medziľudských vzťahov, ktorý prezentovala rozhodujúca väčšina občanov slovenskej a maďarskej národnosti na jazykovo zmiešanom území Slovenskej republiky. Takisto dobrým východiskom pre vzťahy Slovákov a Maďarov na juhu Slovenska bol takmer identický náhľad na hierarchiu problémov, ktoré najviac znepokojujú obyvateľov (predovšetkým vysoké ceny, nezamestnanosť, obavy z kriminality, v súčasnosti už aj problémy zdravotníctva). Je pozitívne, že ako naliehavé sa nejavia v rebríčku problémy, ktoré by vyplývali z národnostného napätia v spolužití Slovákov a Maďarov na južnom Slovensku. Pritom nemožno bagatelizovať existenciu otázok, ktoré v sebe skrývajú nebezpečenstvo vyhrocovania určitého napätia a rozdeľujú tak aj verejnú mienku (napr. miera dôvery k jednotlivým osobnostiam politického života, problematika autonómie, dostavba vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros, Základná zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou republi-

kou a Maďarskou republikou, dnes aj zákon o používaní jazykov národnostných menšín atď.). V podstate závery o týchto tendenciách nestratili svoju aktuálnosť ani v súčasnosti. Potvrdila sa hierarchia problémov na južnom Slovensku, ktoré čakajú na riešenie. Absencia regionálnych rozvojových programov, resp. ich viditeľného efektu, pokiaľ by boli, je na tomto území príliš zjavná. Z vedeckého hľadiska (najmä z hľadiska metodológie i obohatenia teórie komunikácie i fungovania verejnej mienky) bolo v roku 1995 mimoriadne cenné zistenie odborníkov o určitej polarizácii verejnej mienky obyvateľov južného Slovenska v momentoch, keď prechádza pozornosť a orientácia od komunálnych úrovni interetnických kontaktov a každodenných osobných skúseností smerom ku kolektívnym subjektom politického života a na úroveň tzv. veľkej politiky. Diferenciácia všeobecnej verejnej mienky na báze národnostnej príslušnosti rezultuje v konečnom dôsledku akúsi osobitnú „slovenskú“ a osobitne „maďarskú“ mienku, a tak aj absenciu bázy pre spoločné postoje. V súčasnosti sa to prejavuje napríklad v otázke posúdenia spôsobov, ako majú občania maďarskej národnosti dosiahnuť dobré ovládanie slovenského jazyka, v názoroch na dvojazyčné vysvedčenia, na účasť Strany maďarskej koalície vo vláde Slovenskej republiky, na úsilie o územnú autonómiu, teda v otázkach, kde sa ešte prejavujú výraznejšie odlišnosti v ich posudzovaní. Ide o rezíduum premietnutia minulej vládnej politiky do politiky „všedného dňa“. Úroveň i charakter podnetov a rozhodnutí „veľkej politiky“ budú i v budúcnosti vo veľkej miere určovať stav a dynamiku verejnej mienky, teda aj komunikačný priestor, v ktorom sa bude pohybovať a formovať. Perspektívne sa však vytvára priestor na priaznivejšiu komunikáciu práve zásluhou novej štátnej politiky, ktorá by mala byť aj pronárodnostná a nemala by marginalizovať veľké skupiny ľudí, ale naopak, ich zapájaním do riešenia vecí verejných by mala zosúladať postoje tzv. veľkej a malej politiky a utvárať takú spoločenskú a politickú klímu, ktorá by nepolarizovala verejnú mienku na južnom Slovensku.

Adresa autora: Mgr. František Šinka, CSc., Národné centrum mediálnej komunikácie – Sekcia výskumu verejnej mienky, Pionierska 4, 812 46 Bratislava
T + F: 44 37 23 35, e-mail: ivvm@ncmk.sk

PRAMENE

- BENKOVIČOVÁ, L. – BREČKA, S. – ČUPÍKOVÁ, Z. – ŠRÁMEK, L. – URAMOVÁ, D.: Masová komunikácia a verejná mienka v národnostne zmiešaných okresoch južného Slovenska. Bratislava, Novinársky študijný ústav 1995. 128 s.
BÚTORA, M. – IVANTYŠYN, M.: Slovensko 1997. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998. Bratislava, Inštitút pre verejné otázky 1998. 702 s.
KOREC, P. – LAUKO, V. – TOLMÁČI, L. – ZUBRICZKÝ, G. – MIČIETOVÁ, E.: Kraje a okresy Slovenska. Nové administratívne členenie. Bratislava 1997. 392 s.
KOVÁČIK, P.: Národnostné kultúrne zväzy v Slovenskej republike. Bratislava 1993. 30 s.
SÁGI TÓTH, T.: Oktatásügyünk régi adóssága: Korszerűsíteni a szlovák nyelv oktatását! (Starý dlh nášho školstva: Modernizovať výučbu slovenského jazyka!). *Szabad Újság*, 27. 1. 1999, s. 7.

Public and the Media in Multilingual Region of Slovakia – II.

František Šinka

Keywords: multilingual region – specific media behaviour – technical conditions of communication – personal predisposition of communication – electronic media – news – daily press – topical social and political issues

This study presents the basic results of sociological survey conducted in 12 districts in Southern Slovakia. Here, the proportion of Hungarian people reaches 25 percent. The survey studied relations of the public to the media in order to reveal possibilities of and conditions for enlarging communication capacity of the people, which may be considered as the natural basis of their social integration. The second part of the survey was devoted to the topical social and political issues. Specificity of the examined object (citizens of this region) was that media behaviour of the people is determined by the impact of two cultures as well as by an enlarged media offer. Therefore, bilinguality seems to be an advantage that opens a strong possibility to communicate, to choose and to receive media products.

Today, TV Markíza is the most frequently watched TV station in Southern Slovakia. Nearly 57% of the population in this region watch TV Markíza daily. It seems that the former „cool” relation of Hungarian people to the Slovak media was not a result of general lack of interest but – more probably – a result of their attitudes to the political, programming and genre profile of these media. Not surprisingly, the interest of the people turned to other (in this case to Hungarian) media.

In media communication, an important role is played by language barrier too. It is interesting that Hungarians in Southern Slovakia prefer so-called light entertainment (series, music and game shows, films) in the broadcasting of Hungarian TV stations. On the contrary, more and more Hungarians in Southern Slovakia watch news, current affairs and talk shows in the Slovak television programmes.

Many private (regional and local) Slovak and Hungarian radio stations undermined formerly excellent position of the Slovak Radio. Nevertheless, 27% of Hungarians in Southern Slovakia listen to the Slovak and 24,5% to the Hungarian broadcast of the Slovak Radio. However, most of the Slovak Hungarians remain regular listeners to the Hungarian radio stations (40,2% listen to them daily and 64,4% regularly).

Two most popular dailies in this region – Nový čas and Új Szó – have strengthened their position from 1995. Daily reading of Nový čas increased from 33,2% to 38,1% and daily reading of Új Szó increased from 56% to 63,9%.

In the second part, the study presents opinions of the citizens in Southern Slovakia on some social and political topics: necessity to understand Slovak language, ways to achieve this ability, bilingual certificates for the students at bilingual schools, feelings to political parties, credibility of politicians, hierarchy of social problems, relationships of the Slovaks and Hungarians in Southern Slovakia, as well as entry of the Slovak republic to the European Union and NATO. The survey showed that public opinion in this region varies with nationality and that we can speak about specific „Slovak” and „Hungarian” public opinion. According to the author of the study, this polarisation may be eliminated by more active participation of the Hungarian minority and its political representation in administration of public affairs. This view is supported by the fact that more than 90 per cent of Hungarians agree with participation of it political representation in the new Slovak government.